

ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТА СЕЛИЩНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. У зв'язку із завершенням у 2020 р. тривалої адміністративно-територіальної реформи в Україні створено 1469 територіальних громад (ТГ), з яких 1438 (за винятком ТГ у межах непідконтрольної Україні території) у 2021 р. приступили до діяльності на основі прямих взаємовідносин із бюджетом країни. Втім, аналіз діяльності раніше створених ТГ, що відпрацювали на умовах прямих взаємовідносин з державним бюджетом від 1 до 3 років, свідчить про дуже різний рівень фінансових показників і взагалі спроможності територіальних громад. Саме питання результативності, економічної ефективності діяльності ТГ у нових умовах стають об'єктом ретельної уваги і досліджень, як з боку фахівців, особливо тих, хто приймав активну участь у просуванні адміністративно-територіальної реформи в Україні, так і з боку представників сотень нових створених ТГ, які зацікавлені в розумінні напрямків свого розвитку.

У той же час, по мірі усвідомлення результативності діяльності ТГ на умовах прямих взаємовідносин з центральним бюджетом країни, все більше виникає відчуття того, що потенційні можливості децентралізації далеко не повністю використовуються. Поступово стає зрозумілим, що оцінка ефективності діяльності ТГ у сенсі їхньої результативності щодо розвитку території і підвищення рівня життя населення є доволі складним завданням, вирішення якого, тим не менше, стає дуже актуальним, оскільки воно могло би стати допоміжним інструментом планування розвитку нових створених громад.

Основним планово-розпорядним документом діяльності громади залишається її бюджет, на разі діють різноманітні інформаційні електронні ресурси, які публікують планові бюджети громад, відстежуючи їх виконання протягом року. Також все більше з'являються такі, що публікують результати аналізу структури бюджету та загальних даних громад, спрямовані на пошук таких показників діяльності громад, які б відображали тенденції змінювання їхнього фінансово-економічного стану. Ураховуючи, що бюджети за своїм функціональним призначенням не розділяють витрати на поточні й такі, що фінансують розвиток громади, постає актуальне завдання дослідження тенденцій планово-звітних показників з метою створення дієвих інструментів

пошуку точок зростання для певних кластерів громад із більш-менш подібними умовами діяльності. Саме представленню деяких результатів аналізу вирішення такого завдання стосовно кластеру сільських та селищних територіальних громад Луганської області присвячена дана стаття.

Аналіз актуальних публікацій із висвітлення проблеми ефективності діяльності територіальних громад. Усвідомлення проблеми необхідності забезпечити створення спроможних територіальних громад напередодні завершення процесу децентралізації привело до прийняття Кабінетом Міністрів України нової «Методики формування спроможних територіальних громад», затвердженої 24 січня 2020 р., якою дещо підсилено вимоги для утворення нових громад [1]. Але все ж таки і нові умови спроможності ТГ виявилися недостатнім фільтром, який би зупинив процес створення громад із низькою ефективністю, що показано прикладом розрахунку показників спроможності низки створених територіальних громад Луганської області [2], що було підтверджено вже результатами їхньої діяльності у 2020 р., через що діяльність шести ТГ була припинена і вони були приєднані до інших більш спроможних громад. Протягом останніх років значна увага приділялася оцінюванню ефективності діяльності ТГ за показником їх власних доходів у розрахунку на одного жителя ТГ, який варіює в дуже великому інтервалі від 2 до 20 тис. грн [3]. Але вважати, що саме цій показник найбільшою мірою відображає ефективність діяльності, а отже, можливості розвитку громади, все ж таки не приходиться, бо виявляється, що власні кошти, як і кошти загального фонду бюджетів громад, майже цілком витрачаються на підтримку поточної діяльності з управління громадами, зокрема на оплату праці працівників виконавчих органів ТГ. Останнім часом досліджується вплив на ефективність діяльності ТГ їхнього розміру [4], у результаті чого виявляється такий тренд, що в громадах з чисельністю мешканців менше 5000 осіб доходи на душу населення від єдиного податку з фізичних осіб збільшуються до 16,1% порівняно з іншими громадами. Певна тенденція зростання питомих доходів у залежності від зростання загальної площі ТГ виявлена в попередній роботі автора [2]. Але в цілому результати діяльності

різних громад все ж таки демонструють різну спрямованість змінюваності показників, що заважає вибору з них таких, які б можна було визначити у якості однозначних орієнтирів зростання. Йдучи на зустріч вимогам дослідникам, електронні ресурси, окрім публікації офіційних бюджетів громад [5], почали викладати матеріали розрахунків певних відносних показників їх діяльності, наприклад таких, як частка місцевих податків у дохідній частині бюджету загального фонду, надходження до бюджету ТГ єдиного податку і плати за землю, частка витрат на заробітну плату працівників місцевого самоврядування від доходної частини бюджету тощо [6; 7].

Підсумовуючи зміст багатьох публікацій, присвячених аналізу функціонування територіальних громад, відмітимо, що поки що не вдається прийти до інтегральних показників їх економічної ефективності, тому потребують подальших досліджень тренди змінюваності показників ТГ, які би могли виступити орієнтирами розвитку громад і визначати напрямки їхнього економічного зростання. Саме на це спрямовані результати досліджень територіальних громад Луганщини у роботі [8], у якій обґрунтовується необхідність застосування певних інструментів ідентифікації ТГ. Отже, **метою даної статті** є оприлюднення отриманих результатів дослідження, спрямованого на визначення напрямків розвитку територіальних громад сільськогосподарського профілю на базі сільських і селищних ТГ Луганської області, що пропрацювали 2020 р. на умовах прямих взаємовідносин із центральним бюджетом України.

Виклад основного матеріалу статті. Аналіз наявних даних щодо результатів діяльності створених ТГ за підсумками 2018–2020 рр., а також планових завдань на 2021 р., приводить авторів до виснов-

ку щодо неможливості поки що сформулювати єдиний інтегральний показник економічної ефективності діяльності та розвитку територіальних громад через вкрай різноманітну структуру їх бюджетів, які відображають унікальні умови функціонування кожної громади. Отже, пошук напрямків розвитку територіальних громад потребує дослідження трендів показників їх діяльності, актуальних для певних кластерів громад за їхніми загальними і специфічними характеристиками, зокрема, у наступних аспектах.

Доходи громад. На перший погляд здається цілком очевидним вважати показники доходів територіальної громади за найважливіші орієнтири ефективності їх функціонування, як правило, у розрахунку на одного мешканця громади. За звітними даними діяльності 17 селищних і сільських ТГ Луганської області за 2020 р. [9], представленими в табл. 1, сума коштів загального фонду доходів громад з трансфертами у розрахунку на одного мешканця коливається від 6265 до 12700 грн, що продемонстровано в стовпці 2 табл. 1. Відомо, що значну частину доходів сільських і селищних ТГ складають трансферти, зокрема, освітня й медична субвенція, розмір якою повністю залежить від наявності і стану освітніх і медичних установ на момент створення ТГ.

Очевидним завданням представляється необмежене зростання доходів загального фонду бюджету, наприклад, для аутсайдерів – до середніх показників ТГ даного кластеру, для середняків – до найвищих показників, але в дійсності цей показник має об'єктивні обмеження. Так, приведена на рис. 1 діаграма свідчить про наявну тенденцію впливу розміру ТГ за чисельністю населення на величину питомих доходів загального фонду.

Таблиця 1

Показники доходів та загальні характеристики ТГ Луганської області

Територіальні громади: сільські (сл), селищні (сщ)	Доходи загального фонду з трансфертами на одного мешканця, грн	Власні доходи загального фонду на одного мешканця, грн	Частка власних доходів у загальному фонді бюджету, %	Кількість мешканців, тис. осіб	Площа ТГ, км ²
1	2	3	4	5	6
1. Коломийчеська сл	10553,5	6 093,1	61,7	1,02	140
2. Калмиківська* сл	9105,4	5 889,3	66,2	1,36	169,3
3. Троїцька сщ	9310,0	5 444,7	67,3	14,43	951
4. Привільська* сл	9653,0	5 252,2	64,7	1,45	222
5. Веселівська* сл	8370,6	4 115,8	55,9	2,38	234
6. Нижньодуванська сщ	8247,1	3 903,0	52,5	3,1	227
7. Лозно-Олександрівська сщ	10130,3	3 656,6	36,2	2,64	256
8. Новопсковська сщ	8011,1	3 608,3	62,5	13,3	271
9. Білокуракинська сщ	9289,6	3 587,3	60,1	13,4	893
10. Шульгинська сл	7452,3	2 988,5	45,3	4,42	336
11. Великочернігівська* сл	6703,2	2 943,6	47,9	2,0	158
12. Красноталівська* сл	6264,8	2 724,1	43,5	1,95	176
13. Красноріченська сщ	5691,1	2 164,3	41,8	6,78	245
14. Підгорівська* сл	6927,2	2 014,9	34,7	3,47	114
15. Марківська сщ	11594,9	1 771,3	31,4	11,07	729
16. Біловодська сщ	12700,3	1 765,6	34,5	23,1	1597
17. Чмирівська сл	7719,3	1 735,4	31,4	6,47	206

* ТГ ліквідовано згідно з затвердженням 29 квітня 2020 р. Кабінетом Міністрів України перспективним планом формування територіальних громад Луганської області.

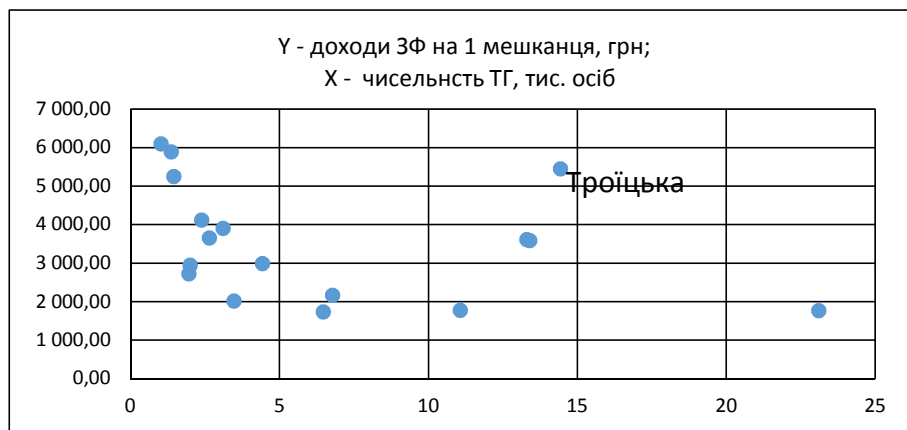

Рис. 1. Тенденція зменшення питомих доходів загального фонду (ЗФ) бюджету ТГ (ордината) у залежності від кількості її мешканців (абсциса)

Виходить, що із збільшенням чисельності громад величина доходів загального фонду в розрахунку на одного мешканця неминуче зменшується. І це пояснюється певним співвідношенням центра і периферії громад, оскільки найбільші виробничі потужності в селищних і сільських громадах все ж таки концентруються в їх центрі. Дещо винятком на рис. 1 виглядає Троїцька селищна громада, але це потребує певного додаткового вивчення, зокрема, на виняткове становище даної громади може впливати залізниця, яка проходить через її територію із наявністю залізничних станцій не тільки в центрі громади, але й в селі Лантратівка.

Власні доходи і видатки громад. Ураховуючи, що загальні доходи бюджетів ТГ значною мірою залежать від державних субвенцій, здається більш доречним досліджувати суму власних надходжень до бюджетів громад, які найбільшим чином відображають результати їхньої діяльності. Показники власних доходів ТГ Луганської області приведені в стовпці 3 табл. 1.

Треба враховувати, що показник власних доходів громади відображає лише дохідний аспект без

взаємозв'язку із напрямками витрачання власних коштів – на накопичення й розвиток, або на проїдання. За даними 2020 р., а особливо протягом складання планових бюджетів ТГ на 2021 рік виявилось, що власні кошти громад здебільшого витрачаються на поточні потреби управлінської діяльності – заробітну плату виконкомів громад та поточні комунальні й господарчі витрати, що не може бути зараховано на користь розвитку ТГ. Тому актуальним є дослідження й видатків громад.

За звітними даними 17 ТГ Луганської області, що пропрацювали у 2020 р. на умовах прямих взаємовідносин із центральним бюджетом країни [9], річні витрати на утримання апарату управління ТГ у розрахунку на одного мешканця ТГ складають від 568,3 до 2636,5 грн на рік, як це демонструють дані стовпця 2 табл. 2. Загалом витрати на утримання апарату управління громад складають стосовно суми власних доходів від 19,9 до 51,2%, що показано в стовпці 3 табл. 2. А в цілому витрати на заробітну плату складають від 71 до 88,2% загальної суми видатків загального фонду (показано в стовпці 4 табл. 2).

Таблиця 2

Видатки на утримання апарату управління (АУ) територіальних громад (складено автором)

Територіальні громади: сільські (сл), селищні (сщ)	Річні видатки на утримання АУ на одного мешканця, грн	Співвідношення видатків на утримання АУ із сумою власних доходів, %	Питома вага суми заробітної плати у видатках загального фонду, %
1	2	3	4
Марківська сщ	568,3	32,1	76,0
Біловодська сщ	705,9	40,0	71,0
Новопсковська сщ	793,2	22,0	78,5
Чмирівська сл	888,1	51,2	78,2
Білокуракинська сщ	893,4	24,9	79,4
Красноріченська сщ	908,6	42,0	75,1
Підгорівська* сл	982,7	48,8	82,7
Красноталівська* сл	1 004,0	36,9	72,6
Троїцька сщ	1 084,1	19,9	79,8
Веселівська* сл	1 190,7	28,9	83,9
Шульгинська сл	1 215,5	40,7	85,3
Великочернігівська* сл	1 280,4	43,5	80,6
Нижньодуванська сщ	1 425,1	36,5	75,7
Лозно-Олександрівська сщ	1 703,4	46,6	82,1
Привільська* сл	2 537,5	48,3	84,7
Коломийчеська сл	2 582,5	42,4	75,1
Калмиківська* сл	2 636,5	44,8	88,2

* ТГ ліквідовані згідно з затвердженням 29 квітня 2020 р. Кабінетом Міністрів України перспективним планом формування територіальних громад Луганської області.

Враховуючи відсутність більш-менш значних комунальних підприємств у складі сільськогосподарських громад Луганської області, даний відсоток практично відображає витрати на оплату праці апарату управління ТГ у складі бюджету витрат. Для перевірки вірності такого висновку проаналізуємо, яким чином показники витратків на управління ТГ

залежать від чисельності громад, що продемонстровано на рис. 2. Діаграма на рис. 2 показує, що питомі витрати на управління у розрахунку на одного мешканця зростають по мірі зменшення чисельності громад. Така залежність є прямим свідченням неефективного управління, коли витрати громади розподіляються непропорційно наявним проблемам на користь апарату управління.

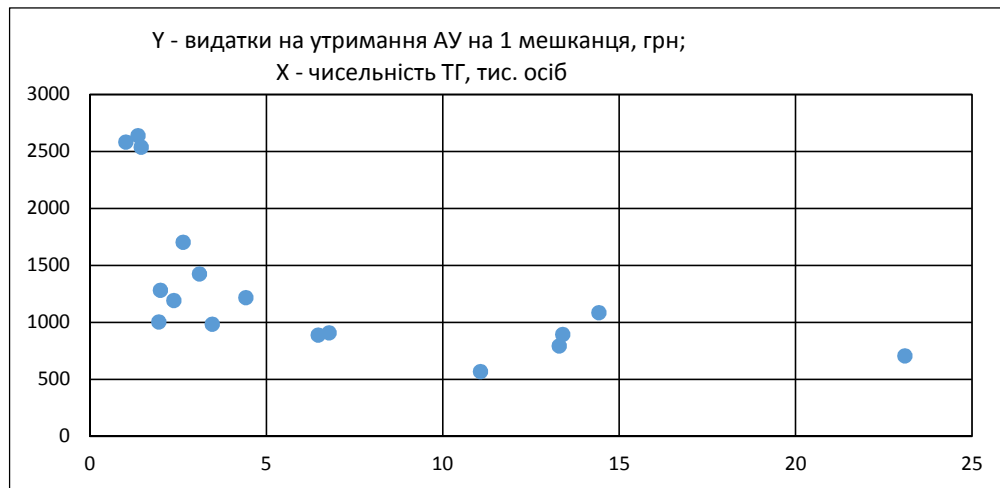

Рис. 2. Тенденція зменшення витрат на утримання апарату управління (АУ) у розрахунку на 1 мешканця ТГ (ордината) у залежності від чисельності ТГ (абсциса)

У той же час витрати загального фонду бюджетів громад (приведені в стовпці 4 табл. 1) зростають із збільшенням площі їх території, як це демонструє діаграма на рис. 3.

Ця тенденція цілком пояснюється тим, що утримання землі потребує певних витрат, які тим більше, чим більше площа території громади.

Капітальні витрати громад. Здається, що показники капітальних витрат громад найбільш адекватно відображають їх стан на шлях розвитку. За звітними даними, приведеними в стовпці 2 табл. 3, сума капітальних витрат у розрахунку на одного мешканця громаді коливається в доволі значних ме-

жах – від 22 до майже 3000 грн на рік, чому має певне пояснення.

Можна було б очікувати, що капітальні витрати можуть рівномірно розподілятися по всій території громад. Але виявилось, що на рис. 4 продемонстровано, що питомі капітальні витрати у розрахунку на одного мешканця мають тенденцію зменшуватися по мірі зростання питомої площі території ТГ також у розрахунку на одну особу, що демонструє діаграма на рис. 4. Дані стосовно питомої (у розрахунку на одного мешканця) території громади у гектарах приведені в стовпці 5 табл. 3.

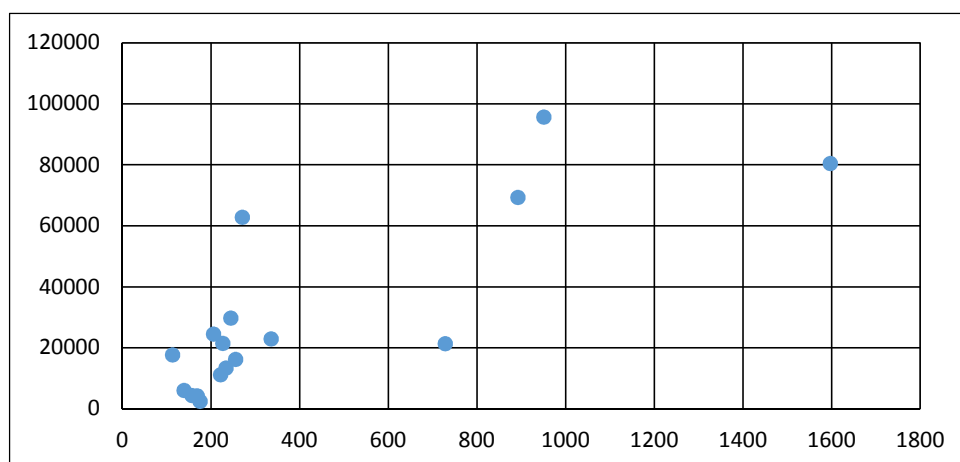

Рис. 3. Тенденція зростання витратків загального фонду бюджету громади (ордината) у тис. грн від площі її території у км² (абсциса)

**Капітальні витрати і надходження плати за землю й єдиного податку
до бюджетів територіальних громад Луганської області**

Територіальна громада	Капітальні витрати на одного мешканця, грн	Надходження плати за землю: загальні у тис. грн/на одного мешканця у грн	Надходження єдиного податку: загальні у тис. грн/на одного мешканця у грн	Питома площа території громади у розрахунку на одного мешканця, га
1	2	3	4	5
Лозно-Олександрівська	1240,4	1688/639	3192/1200	9,7
Новопсковська	2924,6	2012/151	7745/582	2,038
Біловодська	2593,9	8104/350	21214/918	6,91
Чмирівська	1272,6	714/110	4985/770	3,18
Троїцька	896,5	5256/364	18295/1268	6,59
Нижньодуванська	740,3	830/267	3924/1265	7,32
Красноріченська	619,5	395/58	3955/583	3,61
Білокуракинська	575,0	2546/190	15360/1146	6,66
Веселівська	487,8	392/165	3160/1327	9,83
Марківська	444,0	1574/142	10691/965	6,58
Привільська	346,1	657/453	3457/2384	15,31
Калмиківська	330,7	251/185	2286/1680	12,45
Шульгинська	154,1	1580/357	4402/995	7,6
Коломийчеська	70,9	410/402	2284/2239	13,72
Підгорівська	52,3	185/55	2331/685	3,35
Великочернігівська	22,5	274/137	2124/1062	7,9

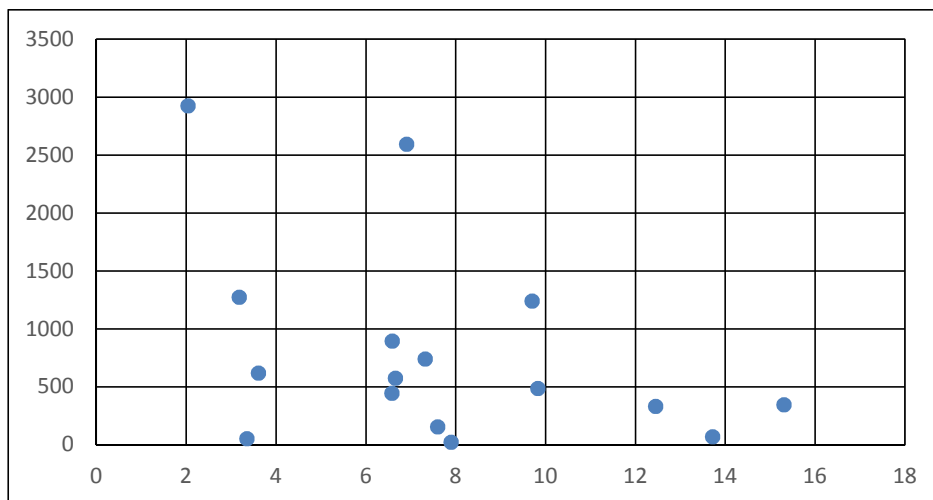

Рис. 4. Тенденція зменшення питомих капітальних витрат у грн на рік на одного мешканця (ордината) із зростанням питомої площі території громади у гектарах на одного мешканця (абсциса)

З цього виходить, по-перше, що завдання зі збільшення капітальних витрат слід планувати з урахуванням даної об'єктивної тенденції. А по-друге, при нарощуванні капітальних витрат слід планувати зростання економічної активності населення громади, яке може оцінюватися низкою показників – надходженнями до бюджету громади плати за землю, єдиного податку, податку на доходи фізичних осіб тощо.

Чинник площі території громад. Для сільських і селищних ТГ сільськогосподарського профілю слід очікувати позитивний вплив питомої площі території, що приходиться в середньому на одного мешканця громади. Приведена на рис. 5 діаграма зростання надходжень єдиного податку у розрахунку на одного мешканця ТГ (зі стовпця 4 табл. 3) в залежності від питомої площі території

громади у розрахунку на одного мешканця ясно демонструє, що площа землі у власності громади, будучи чинником, що впливає на зменшення показників витрат (показаних на рис. 3 і 4), у той же час є чинником зростання економічної активності громади, що потребує урахування при визначенні напрямків її розвитку.

Очевидно, що орієнтирами розвитку територіальних громад кластеру сільських і селищних територіальних громад можуть бути показники подібних громад сільськогосподарської спрямованості інших регіонів. Для порівняння приведемо в табл. 4 дані щодо рівня деяких показників територіальних громад по країні в цілому [7] у співставленні із відповідними результатами розглянутого кластеру громад Луганської області.

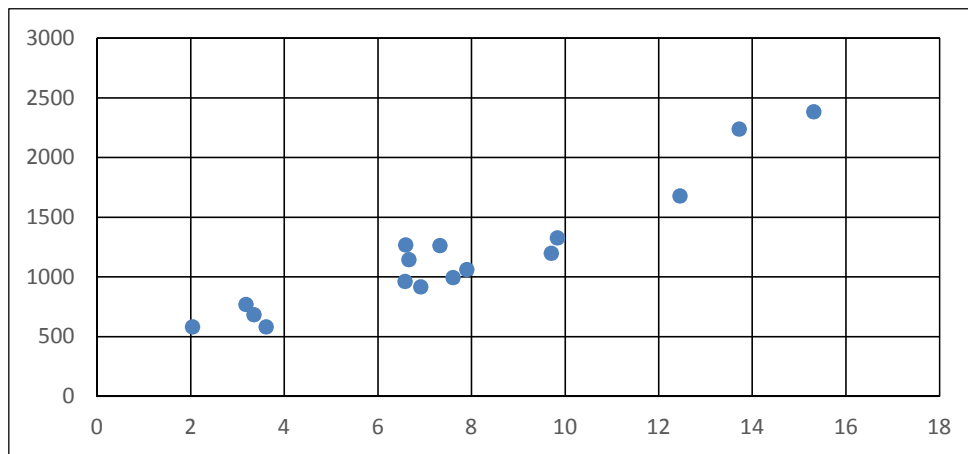

Рис. 5. Тенденція збільшення відрахування єдиного податку до бюджетів громад у грн на одного мешканця ТГ (ордината) при збільшенні питомої площі території громади на одного мешканця у гектарах (абсциса)

Таблиця 4

Результати діяльності територіальних громад Луганської області у співставленні із даними громад в Україні

Показник	Значення	Дані по Україні		Дані по ТГ Луганської області		оцінка
		кількість ТГ	%	кількість ТГ	%	
1. Загальний фонд надходжень до бюджету, млн грн	менше 20	74	5,1	5	29	Значно менші середніх по країні
	20-50	451	31,4	7	41	
	50-100	401	27,9	1	6	
	100-200	314	21,8	3	18	
	більше 200	198	13,8	1	6	
	середнє – 186,5				61,4	
2. Частка власних доходів від надходжень до загального фонду), %	менше 10	57	4,0	–	–	Значно більша середніх по країні
	10-20	705	49,0	–	–	
	20-40	547	38,0	5	29	
	більше 40	129	9,0	12	71	
	середнє – 20,5				50	
3. Надходження єдиного податку у розрахунку на одного жителя (за 2020 р.), грн	менше 200	46	3,2	–	–	Значно більші середніх по країні
	200-500	351	24,4	–	–	
	500-1000	759	52,8	7	41	
	більше 1000	282	19,6	10	59	
	середні – 738,3				1121	
4. Надходження плати за землю у розрахунку на одного жителя (за 2020 р.), грн	менше 200	113	7,9	8	50	Значно менші середніх по країні
	200-500	453	31,5	7	44	
	500-1000	531	36,9	1	6	
	більше 1000	341	23,7	–	–	
	середні – 835,8				251	
5. Частка витрат на оплату праці АУ від дохідної частини бюджету загального фонду, %	менше 10	67	4,7	–	–	Значно вища середніх по країні
	10-20	419	29,1	–	–	
	20-30	797	55,4	4	24	
	більше 30	155	10,8	13	76	
	середня – 26				38,1	

Зіставлення показників, середніх для територіальних громад країни і Луганської області, свідчить, що ТГ Луганської області значно відстають за показниками обсягу загального фонду та надходжень з плати за землю у розрахунку на одного мешканця. На жаль, за показником частки витрат на оплату апарату управління в доходах бюджетів ТГ Луганської області в гіршому стані, чим у середньому по країні. З іншого боку, результати діяльності ТГ Луганської області кращі за середні по країні за показниками частки власних доходів в загальному фонді бюджету та надходжень єдиного податку до бюджету у розрахунку на одного мешканця ТГ.

Приведені результати дослідження приводять до наступних **висновків**.

1. Пошук напрямків розвитку територіальної громади отримує все більшу актуальність. В умовах різноманітності й індивідуальних особливостей територіальних громад все більше актуалізується завдання визначення узагальнених чинників, що сприяють розвитку територіальних громад.

2. Обґрунтування актуальних напрямків розвитку територіальних громад стає реальним для умов певного кластеру громад із подібними умовами функціонування, яким є, зокрема, сільські і селищні територіальні громади Луганської області, що функціонують в подібних кліматичних умовах і мають приблизно однакову виробничу структуру.

3. При визначенні напрямків розвитку кожної громади необхідно враховувати об'єктивні тренди

змінюваності й обмеження рівня показників залежно від загальних характеристик громади, перш за все, її чисельності та площі її території.

4. Через неможливість визначення результатів діяльності громади єдиним інтегральним показником, уявлення щодо рівня економічної ефективності її функціонування й розвитку має формуватися на основі декількох показників, актуальних для громад даного кластеру, таких, як величина доходів і видатків загального фонду бюджетів громад, у тому числі, власних доходів, структури видатків громад за напрямками фінансування поточної діяльності та розвитку, капітальних видатків громад, надаючи перевагу питомим показникам доходів і витрат у розрахунку на одного мешканця громади.

5. На основі дослідження показників діяльності сільських і селищних територіальних громад Луганської області, розташованих у подібних кліматичних умовах, можна сформулювати такі напрямки розвитку громад:

– всемірне збільшення надходжень до місцевих бюджетів земельного податку за рахунок більш ефективного використання земельних ресурсів;

– сприяння розвитку підприємництва як джерела збільшення надходжень єдиного податку до бюджету громад;

– контроль і, при необхідності, обмеження видатків на утримання апарату управління громадами, або на користь зростання рівня матеріального забезпечення інших працівників, або їх спрямування на фінансування загальних заходів її розвитку громади;

– при встановленні планових показників зростання показників доходів і видатків громад враховувати об'єктивні обмеження показників, що впливають з наявних тенденцій їх залежності від загальних характеристик громад – їх чисельності, площі території тощо.

Література

1. Про внесення змін до «Методики формування спроможних територіальних громад»: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 34. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2020-%D0%BF#Text>.
2. Колосов А., Глінковська-Краузе Б., Чеботарьов Є., Савченко О., Чеботарьов В. Формування спроможності сільських і селищних об'єднаних територіальних громад в Україні: використання досвіду Польщі. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2020. Vol. 6, № 4. С. 118–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2020_6_4_9.
3. Дуб А. Рейтинг багатейших ОТГ, или где в Украине жить хорошо. *Ліга. Бизнес*. 20.02.2019, 09:09. URL: <https://biz.liga.net/all/all/article/rejting-bogateyshih-otg-ili-gde-v-ukraine-jit-horosh>.
4. Гаманюк О., Пальчук М. Розмір має значення. *VOX UKRAINE. Економіка*. Лютий 6, 2020. URL: <https://voxukraine.org/uk/rozmir-maye-znachennya-dohodi-menshih-gromad-zrostayut-shvidshe-nizh-u-bilshih/>.
5. Місцеві бюджети. Open Budget. Міністерство фінансів України, 2018-2021. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=12505000000>.
6. Супрун О. Чинники впливу на ефективність діяльності об'єднаних територіальних громад. *Голос України*. 24 січня 2020. URL: <http://www.golos.com.ua/article/326737>.
7. Спроможність громад 2021. Міністерство розвитку громад і територій України. URL: <https://tdukr.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=47f24b79311f44e2863eabe27ccbdc81>.
8. Заблудська І. В., Гречана С. І. Розбудова об'єднаних територіальних громад Луганщини за допомогою інструментів ідентифікації. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2 (60). С. 10-18.
9. Луганська область. Окремі показники виконання місцевих бюджетів 17 ОТГ Луганської області за 2020 рік. *decentralization.gov.ua*. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/796/%D0%9B%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA.pdf>.

References

1. Pro vnesennia zmin do «Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad»: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 sichnia 2020 r. № 34 [On amendments to the "Methodology for the formation of affluent territorial communities": Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 24, 2020 № 34]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
2. Kolosov, A., Hlinkovska-Krauze, B., Chebotarov, Ye., Savchenko, O., Chebotarov, V. (2020). Formuvannia spromozhnosti sil'skykh i selyshchnykh obiednanykh terytorialnykh hromad v Ukraini: vykorystannia dosvidu Polshchi [Capacity building of rural and settlement united territorial communities in Ukraine: using the experience of Poland]. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*, Vol. 6, No. 4, pp. 118–143. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2020_6_4_9 [in Ukrainian].
3. Dub, A. (2019). Reitynh bohateishykh OTH, yly hde v Ukrayne zhyt khorosho [Rating of the richest OTG, or where to live well in Ukraine]. *League. Business*. Retrieved from <https://biz.liga.net/all/all/article/rejting-bogateyshih-otg-ili-gde-v-ukraine-jit-horosh> [in Ukrainian].
4. Hamaniuk, O., Palchuk, M. (2020). Rozmir maie znachennia [Size matters]. *VOX UKRAINE. Economy*. Retrieved from <https://voxukraine.org/uk/rozmir-maye-znachennya-dohodi-menshih-gromad-zrostayut-shvidshe-nizh-u-bilshih/> [in Ukrainian].
5. Mistsevi biudzhetu. Open Budget. Ministerstvo finansiv Ukrainy, 2018-2021 [Local budgets. Open Budget. Ministry of Finance of Ukraine, 2018-2021]. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=12505000000> [in Ukrainian].
6. Suprun, O. (2020). Chynnyky vplyvu na efektyvnist diialnosti obiednanykh terytorialnykh hromad [Factors influencing the efficiency of united territorial communities]. *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, January 24. Retrieved from <http://www.golos.com.ua/article/326737> [in Ukrainian].
7. Spromozhnist hromad 2021 [Capacity of communities 2021]. Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. Retrieved from <https://tdukr.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=47f24b79311f44e2863eabe27ccbdc81> [in Ukrainian].

8. Zablodska, I. V., Hrechana, S. I. (2020). Rozbudova obiednanykh terytorialnykh hromad Luhanshchyny za dopomohoiu instrumentiv identyfikatsii [Developing of Amalgamated Territorial Communities of Luhansk Region with the Help of Identification Tools]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (60), pp. 10-18. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2\(60\)-10-18](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2(60)-10-18) [in Ukrainian].

9. Luhanska oblast. Okremi pokaznyky vykonannya mistsevykh biudzhetiv 17 OTH Luhanskoï oblasti za 2020 rik [Luhansk region. Some indicators of execution of local budgets of 17 OTGs of Luhansk region for 2020]. *decentralization.gov.ua*. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/796/%D0%9B%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA.pdf> [in Ukrainian].

Савченко О. С. Обґрунтування напрямків розвитку сільських та селищних територіальних громад Луганської області

У зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи і створенням в Україні 1469 територіальних громад (ТГ), з яких близько третини уперше починає функціонувати на умовах прямих взаємовідносин з центральним бюджетом країни, актуалізується питання узагальнення результатів діяльності раніше створених громад з метою узагальнення напрямків розвитку нових створених громад. Аналіз діяльності раніше створених ТГ, що відпрацювали на умовах прямих взаємовідносин з державним бюджетом від 1 до 3 років, виявляє дуже різний рівень показників їхньої діяльності, зокрема, їхньої економічної ефективності. Показано, що питання економічної ефективності діяльності ТГ у нових умовах мають стати об'єктом ретельних досліджень з метою визначення чинників і обґрунтування напрямків розвитку громад. На основі дослідження показників діяльності 17 сільських та селищних ТГ Луганської області отримані результати, що викривають певні закономірності змінюваності питомих показників загальних і власних доходів, капітальних і поточних витрат у розрахунку на одного мешканця в залежності від загальних показників ТГ, таких як чисельність мешканців, площа території ТГ. У підсумку, для сільських і селищних територіальних громад Луганської області, що функціонують у подібних кліматичних та виробничих умовах, можуть бути сформовані уявлення щодо актуальних напрямків розвитку громад, зокрема, за рахунок більш ефективного використання земельних ресурсів, сприяння розвитку підприємництва, контролю й обмеження витрат на утримання апарату управління громадами з урахуванням об'єктивних трендів змінювання показників у залежності від чисельності та площі території громад.

Ключові слова: сільські та селищні територіальні громади, загальний бюджет громади, власні доходи громади, витатки громади, питоми показники діяльності громади в розрахунку на одного мешканця, тенденції змінюваності показників у залежності від чисельності і площі територіальних громад.

Savchenko O. Substantiation of Directions of Development of Rural and Settlement Territorial Communities of the Luhansk Region

In connection with the completion of the administrative-territorial reform and the creation of 1469 territorial communities (TGs) in Ukraine, which function on the basis of direct relations with the central budget of the country, the issue of summarizing the results of the activities of previously created communities to generalize the directions of their development is being updated. An analysis of the activities of previously created TGs, which have worked on the terms of direct relationships with the state budget for 1 to 3 years, shows a very different level of their effectiveness. Therefore, the issue of economic efficiency of TG activities should become an object of thorough research in order to determine the factors and substantiate the directions of development of territorial communities. Based on a study of the performance indicators of 17 rural communities in the Luhansk region, results were obtained that show certain patterns of variability in the specific indicators of income, capital and current costs per capita, depending on the general indicators of TG, such as the number of inhabitants and the area of TG territory. As a result, for the rural territorial communities of the Luhansk region, functioning in the same climatic and industrial conditions, ideas about relevant areas of community development, in particular, through more efficient use of land resources, assistance to the development of entrepreneurship, limiting the costs of maintaining the community management apparatus, taking into account objective trends in the change in indicators depending on the size and area of the territory of communities.

Keywords: rural territorial communities, the general budget of the community, the community's own income, the community's expenditures, specific indicators of the community's activity per one inhabitant, the tendencies of the turnover of indicators depending on the number and area of territorial communities.

Савченко А. С. Обоснование направлений развития сельских и поселковых территориальных общин Луганской области

В связи с завершением административно-территориальной реформы и созданием в Украине 1469 территориальных общин (ТГ), из которых около трети впервые начинает функционировать на условиях прямых взаимоотношений с центральным бюджетом страны, актуализируется вопрос обобщения результатов деятельности ранее созданных общин с целью обобщения направлений развития вновь созданных. Анализ деятельности ранее созданных ТГ, которые отработали на условиях прямых взаимоотношений с государственным бюджетом от 1 до 3 лет, выявляет очень разный уровень показателей их эффективности. Показано, что вопрос экономической эффективности деятельности ТГ в новых условиях должны стать объектом тщательных исследований с целью определения факторов и обоснования направлений развития общин. На основе исследования показателей деятельности 17 сельских и поселковых ТГ Луганской области получены результаты, которые выявляют определенные закономерности изменчивости удельных показателей общин и собственных доходов, капитальных и текущих затрат в расчете на одного жителя в зависимости от общих показателей ТГ, таких, как численность жителей, площадь территории ТГ. В итоге, для сельских и поселковых территориальных общин Луганской области, функционирующих в подобных климатических и производственных условиях, могут быть сформированы представления об актуальных направлениях развития общин, в частности, за счет более эффективного использования земельных ресурсов, содействия развитию предпринимательства, контроля и ограничения расходов на содержание аппарата управления общинами с учетом объективных трендов изменения показателей в зависимости от численности и площади территории общин.

Ключевые слова: сельские и поселковые территориальные общины, общий бюджет общины, собственные доходы общины, расходы общины, удельные показатели деятельности общины в расчете на одного жителя, тенденции сменяемости показателей в зависимости от численности и площади территориальных общин.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2021
Прийнято до друку 24.09.2021